

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 lutego 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Alicja Myszkowska
Sędziowie:	SA Lilla Mateuszczyk SO Joanna Walentkiewicz-Witkowska [del.]
Protokolant:	stażysta Agata Józwiak

po rozpoznaniu w dniu 13 lutego 2013 r. na rozprawie

sprawy z powództwa Banku (...) Spółki Akcyjnej w W. I Oddział w T.

przeciwko A. S. (1) i B. S. (1)

o uznanie czynności prawnych za bezskuteczne

na skutek apelacji strony powodowej od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 11 maja 2011 r., sygn. akt I C 1348/10

I. zmienia zaskarżony wyrok na następujący:

„ **1.** uznaje za bezskuteczną w stosunku do Banku (...) Spółki Akcyjnej w W. I Oddział w T. umowę darowizny sporządzoną przed notariuszem S. R. w dniu 22 sierpnia 2006 r. za Repertorium A nr (...) zawartą pomiędzy B. S. (1) i A. S. (1), której przedmiotem jest zabudowana działka gruntu nr (...) położona w Ł. przy ulicach: (...) (...) (...)i (...), o powierzchni 450 m⁽²⁾, dla której w Sądzie Rejonowym w Łęczycy urządzona jest księga wieczysta (...), wraz z zawartym w treści tej umowy oświadczeniem A. S. (1) o ustanowieniu na rzecz B. S. (1) służebności osobistej polegającej na prawie nieodpłatnego i dożywotniego zamieszkiwania w całym domu mieszkalnym posadowionym na tej nieruchomości, w celu ochrony wierzytelności Banku (...) Spółki Akcyjnej w W. I Oddział w T., wynikających z prawomocnych nakazów zapłaty wydanych w postępowaniu nakazowym: przez Sąd Rejonowy w Łęczycy w dniu 21 grudnia 2009 r. w sprawie sygn. akt I Nc 1050/09 i przez Sąd Okręgowy w Łodzi w dniu 21 grudnia 2009 r. w sprawie sygn. I Nc 146/09;

2. zasądza od A. S. (1) i B. S. (1) na rzecz Banku (...) Spółki Akcyjnej w W. I Oddział w T. kwotę 11.368 [jedenaście tysięcy trzysta sześćdziesiąt osiem] złotych tytułem zwrotu kosztów procesu;

3. ustala, że wyrok w stosunku do B. S. (1) ma charakter wyroku zaocznego.”

II. zasądza od A. S. (1) na rzecz Banku (...) Spółki Akcyjnej w W. I Oddział w T. kwotę 8.000 [osiem tysięcy] złotych tytułem częściowego zwrotu kosztów procesu poniesionych w postępowaniu apelacyjnym i kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 11 maja 2011 roku w sprawie z powództwa Banku (...) S.A. w W. I Oddział w (...) przeciwko A. S. (1) i B. S. (1) o uznanie czynności prawnych za bezskuteczne, Sąd Okręgowy w Łodzi uznał za bezskuteczną w stosunku do Banku (...) S.A. w W. I Oddział w Tuszynie umowę darowizny sporządzoną przed notariuszem S. R. w dniu 22 sierpnia 2006r. za Repertorium A nr(...) zawartą pomiędzy B. S. (1) i A. S. (1), której przedmiotem jest zabudowana działka gruntu nr (...), położona w Ł. przy ulicach: (...), (...) (...) i (...) o powierzchni 450 m⁽²⁾, dla której w Sądzie Rejonowym w Łęczycy urządzona jest księga wieczysta (...), w celu ochrony wiarygodności powoda, wynikających z prawomocnego nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, wydanego przez Sąd Rejonowy w Łęczycy w dniu 21 grudnia 2009r. w sprawie I Nc 1050/09 oraz z prawomocnego nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, wydanego przez Sąd Okręgowy w Łodzi w dniu 21 grudnia 2009r. w sprawie I Nc 146/09, a także zasądził od A. S. (1) na rzecz Banku (...) S.A. w W. I Oddział w T. kwotę 7.921 złotych, tytułem częściowego zwrotu kosztów procesu oraz oddalił powództwo w stosunku do A. S. (1) w pozostałej części, oddalił powództwo w stosunku do B. S. (1) w całości i ustalił, że wyrok w stosunku do B. S. (1) ma charakter wyroku zaocznego.

Sąd Okręgowy oparł powyższe rozstrzygnięcie na ustaleniach faktycznych, z których wynika, że:

B. S. (1) prowadząca działalność w zakresie usług transportowych zawarła z Bankiem (...) Spółką Akcyjną z siedzibą w W. umowy kredytu: w dniu 13 kwietnia 2000 roku umowę o kredyt na finansowanie inwestycji, w dniu 11 sierpnia 2000 roku umowę o kredyt na zakup środka transportu, w dniu 6 kwietnia 2000 roku umowę o kredyt obrotowy.

Pozwana złożyła w banku oświadczenie majątkowe, w którym wskazała, że jest właścicielem domu mieszkalnego o wartości 200.000 złotych, działki budowlanej o wartości 40.000 złotych, samochodów oraz posiada oszczędności na rachunku bankowym w kwocie 530 złotych.

B. S. (1) nie spłaciła w terminie zaciągniętych kredytów. W dniu 30 marca 2005 roku Bank skierował do B. S. (1) wezwanie do zapłaty należności wynikających z umów kredytu, które na dzień 23 marca 2005 roku wynosiły łącznie 22.121 euro oraz 19.370,06 złotych - pod rygorem przymusowego dochodzenia należności. B. S. (1) odebrała wezwanie do zapłaty w dniu 4 kwietnia 2005 roku, nie spłaciła jednak zadłużenia względem Banku.

Na mocy zawartej w formie aktu notarialnego umowy z dnia 15 września 2005 roku M. S. nabył nieruchomości położone w B., gminie Ł., składające się z działek gruntu o numerach (...) i (...), dla których w Sądzie Rejonowym w Łęczycy Wydziale Ksiąg Wieczystych prowadzone są księgi wieczyste o numerach Kw (...) i (...). M. S. kupił nieruchomość z myślą o starszej córce.

Na podstawie umowy darowizny zawartej w formie aktu notarialnego sporządzonego przez notariusza S. R. w Kancelarii Notarialnej w O. w dniu 22 sierpnia 2006 roku, rep. A nr (...) B. S. (1) darowała córce A. S. (1) nieruchomość położoną w Ł. przy ul. (...), dla której to nieruchomości Sąd Rejonowy w Łęczycy prowadzi księgę wieczystą KW nr (...). Wartość przedmiotu darowizny strony oszacowały na kwotę 120.000 złotych.

A. S. (1) ustanowiła jednocześnie na rzecz B. S. (1) służebność osobistą obciążającą darowaną jej nieruchomość położoną w Ł. przy ul. (...), dla której Sąd Rejonowy w Łęczycy prowadzi księgę wieczystą KW nr (...). Skapitalizowaną wartość służebności strony oszacowały na kwotę 79.200 złotych.

W wypisie z księgi wieczystej przedstawionym przy zawieraniu umowy darowizny znajdowała się informacja o toczących się przeciwko B. S. (1) postępowaniach egzekucyjnych, które zostały zakończone.

Nakazem zapłaty z dnia 21 grudnia 2009 roku, wydanym w sprawie I Nc 1050/09, Sąd Rejonowy w Łęczycy nakazał pozwanej B. S. (1), aby zapłaciła Bankowi (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W. kwotę 58.143,22 złote wraz z odsetkami

umownymi w wysokości 1,5 razy odsetki ustawowe, liczonymi od kwoty 31.889,24 złote od dnia 27 listopada 2009 roku do dnia zapłaty oraz kwotę 4.327 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu.

Nakazem zapłaty z dnia 21 grudnia 2009 roku, wydanym w sprawie I Nc 146/09, Sąd Okręgowy w Łodzi nakazał pozwanej B. S. (1), aby zapłaciła Bankowi (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W. kwotę 87.817,77 złotych wraz z odsetkami umownymi w wysokości 1,5 razy odsetki ustawowe, liczonymi od kwoty 51.514,59 złotych od dnia 27 listopada 2009 roku do dnia zapłaty oraz kwotę 4.715 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu.

W 2009 roku przeciwko B. S. (1) toczyły się postępowania egzekucyjne z wniosku wierzycieli J. M., (...) Spółki Akcyjnej Oddział w Ł., M. W., (...) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w G., G. K., PPHU (...) w R., W. Z..

B. S. (1) rozwiodła się z mężem w 1998 roku, od tego czasu nie utrzymuje z nim kontaktu. Po rozwodzie stron ich córki A. S. (1) i A. S. (2) zamieszkały z ojcem. A. S. (1) utrzymywała kontakty z matką bezpośrednio po rozwodzie rodziców były one rzadkie, później coraz częstsze. A. S. (1) w 2005 roku rozpoczęła studia w P., skończyła je w 2010 roku. W tym czasie jej kontakty z matką rzadsze.

Obecnie B. S. (1) nie prowadzi działalności gospodarczej, jej łączne zadłużenie wynosi około 300.000 złotych. Pozwana sprzedała samochody stanowiące jej własność.

W ocenie Sądu Okręgowego, na podstawie art 527 i nast. Kodeksu cywilnego należy przyjąć, że B. S. (1) nie posiada legitymacji procesowej biernej w sprawie o uznanie za bezskuteczną umowy darowizny nieruchomości, jaką uczyniła na rzecz córki. Z dokonanej czynności korzyść majątkową uzyskała bowiem A. S. (1) i to ona może być stroną pozwaną w sprawie o uznanie umowy darowizny z dnia 22 sierpnia 2006 roku za bezskuteczną i z tego powództwo w stosunku do B. S. (1) podlega oddaleniu w całości.

Sąd Okręgowy stwierdził, że strona powodowa wykazała, iż zaskarżona czynność prawna została dokonana przez B. S. (1) z pokrzywdzeniem wierzyciela. Z oświadczenia majątkowego złożonego przez B. S. (1) wynika, że nieruchomość będąca przedmiotem umowy darowizny z dnia 22 sierpnia 2006 roku stanowiła główny składnik jej majątku o największej deklarowanej wartości. Wartość innych wskazanych w oświadczeniu składników majątkowych - już w chwili składania oświadczenia - w kontekście wielkości zadłużenia B. S. (1) tylko względem powoda budziła wątpliwości, co do możliwości pełnego zaspokojenia się przez powoda z majątku dłużniczki. Wyzbycie się nieodpłatnie składnika majątkowego w postaci nieruchomości niewątpliwie doprowadziło do uszczuplenia stanu majątku dłużniczki, a tym samym do pokrzywdzenia wierzycieli. W toku postępowania toczącego się przed Sądem Okręgowym wierzyciel wykazał, że nie ma możliwości zaspokojenia wierzytelności z innego majątku dłużnika. Dla skuteczności skargi pauliańskiej nie jest konieczne, by w zamiarze dłużnika leżało pokrzywdzenie wierzycieli ani też by zamiar ten skierowany był przeciwko określonemu wierzycielowi. Wystarczy, że dłużnik ma świadomość pokrzywdzenia wierzycieli. Świadomość taka istnieje, gdy dłużnik wie, że na skutek czynności prawnej określone aktywa wyjdą z jego majątku i że z tego powodu wierzyciele będą mieli trudności z zaspokojeniem, a w konsekwencji nastąpi ich pokrzywdzenie. B. S. (1) zawierając umowę darowizny niewątpliwie zdawała sobie sprawę, że ma zobowiązania kredytowe, których termin płatności upłynął, miała świadomość, co do wysokości zobowiązań zaciągniętych w związku z prowadzoną działalnością. Przenosząc nieodpłatnie na córkę własność nieruchomości działała ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, to jest świadomością uszczuplenia swojego majątku kosztem wierzyciela.

Sąd Okręgowy w całości oddalił żądanie uznania za bezskuteczne wobec powoda oświadczenia A. S. (1) o ustanowieniu na rzecz B. S. (1) służebności osobistej obciążającej nieruchomość położoną w Ł. przy ul. (...), dla której Sąd Rejonowy w Łęczycy prowadzi księgę wieczystą KW nr (...), które to oświadczenie zawarte zostało we wskazanym powyżej akcie notarialnym z dnia 22 sierpnia 2006 roku, nie została bowiem spełniona żądana z przesłanek wynikających z art. 527 kc. Żądaniem uznania czynności prawnej za bezskuteczną na podstawie przepisów o akcji paulińskiej mogą być objęte tylko czynności prawne dokonane przez dłużnika, na skutek których osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową. A. S. (1) nie jest zaś dłużnikiem powoda. B. S. (1) natomiast na skutek dokonanej czynności nie pogłębiła stanu swojej niewypłacalności, nie wyzbyła się żadnego składnika majątku, lecz korzyść uzyskała.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 100 k.p.c. w oparciu o zasadę stosunkowego rozdzielenia kosztów.

Apelację od powyższego wyroku wniosła strona pozwana, zaskarżając go w zakresie punktu I i II i zarzuając:

1. naruszenie prawa procesowego wyrażonego w **art. 233 § 1 kpc w związku z art. 328 § 2 kpc** poprzez brak wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału dowodowego i brak w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia wskazania, na podstawie jakich dowodów Sąd uznał, że pozwana A. S. (1) nie przeprowadziła dowodu na okoliczność braku wiedzy o zamiarze dłużnika pokrzywdzenia wierzycieli nawet przy zachowaniu należytej staranności w sytuacji, gdy na wniosek pozwanej Sąd dopuścił dowód z zeznań świadka M. S. oraz dowód z zeznań samej pozwanej, a także dowody z dokumentów i uznał te dowody za wiarygodne, nie dokonał jednak ich oceny w uzasadnieniu wyroku w aspekcie podstaw do przyjęcia obalenia przez pozwaną domniemania z art. 572 kc, czym doprowadził do niewyjaśnienia przyczyn uznania, że domniemanie to nie zostało jednak obalone,
2. naruszenie prawa procesowego wyrażonego w **art. 233 § 1 kpc w związku z art. 217 § 2 kpc** poprzez oddalenie wniosku dowodowego pozwanej o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka S. R. - notariusza, który sporządził kwestionowaną umowę darowizny, co skutkowało uniemożliwieniem pozwanej A. S. (1) wykazania, że dołożyła należytej staranności w ustaleniu, czy zawarcie kwestionowanej umowy darowizny może odbyć się z pokrzywdzeniem wierzycieli B. S. (1), a nadto, że pozwana nie miała podstaw do przypuszczeń, że jej matka miała inne długi i działała ze szkodą dla wierzycieli,
3. naruszenie prawa materialnego wyrażonego w art. 528 kc poprzez błędne przyjęcie, że kwestionowana w sprawie czynność prawna jest tożsama z pojęciem „korzyści majątkowej uzyskanej bezpłatnie” w sytuacji, gdy umowa zawarta przez pozwaną a dłużniczką B. S. (1) przewiduje w swej treści świadczenie od obdarowanej na rzecz darczyńcy w postaci umożliwienia darczyńcy wykonywania służebności osobistej poprzez nieodpłatne (czyli na koszt obdarowanej) i dożywotnie zamieszkiwanie w całym domu mieszkalnym posadowionym na nieruchomości.

Pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w pkt. 1 i 2 i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania przed sądami obydwu instancji, ewentualnie o zmianę zaskarżonego wyroku w pkt. 1 i 2 i oddalenie w całości powództwa wobec pozwanej A. S. (1) oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów procesu według norm przepisanych. Pozwana wniosła także o zwolnienie jej od kosztów sądowych w postępowaniu przed Sądem II instancji, gdyż nie jest ona w stanie ich ponieść bez uszczerbku dla własnego utrzymania.

Od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 11 maja 2011 roku w sprawie o sygn. akt I C 1348/10 apelację wniósł również powód, zaskarżając rozstrzygnięcie w zakresie od punktu 3 do 5 wskazanego wyroku i zarzucając naruszenie prawa materialnego, a w szczególności:

- naruszenie art. 527 k.c. w związku z art. 531 § 2 k.c. przez niewłaściwą wykładnię tych przepisów polegającą na niesłusznym przyjęciu, że w sytuacji, gdy osoba trzecia - A. S. (1) dokonała dalszego rozporządzenia nieruchomością darowaną jej z pokrzywdzeniem Powoda przez dłużniczkę - B. S. (1), poprzez obciążenie tej nieruchomości służebnością osobistą na rzecz dłużniczki - Pozwanej B. S. (1), Powodowi nie przysługuje skarga pauliańska wobec Pozwanej B. S. (1) o uznanie czynności ustanowienia tej służebności za bezskuteczną wobec Powoda,
- naruszenie art. 527 § 2 k.c. przez niesłuszne przyjęcie, że obciążenie nieruchomością osobistą na rzecz dłużnika - B. S. (1) nieruchomości z której Powód mógłby uzyskać zaspokojenie swych wierzytelności, nie jest czynnością krzywdzącą Powoda i pogłębiającą stan niewypłacalności B. S. (1) jako dłużniczki.

Powód wniósł o:

1. zmianę zaskarżonego wyroku przez :

a. uwzględnienie wobec Pozwanej B. S. (1) powództwa określonego w pkt. I. 2 pozwu,

b. zasądzenie solidarnie od Pozwanych na rzecz Powoda kwoty 3.447 zł tytułem pozostałych kosztów sądowych za postępowanie przed Sądem I Instancji oraz poniesionych przez Powoda kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego wg norm przepisanych,

ewentualnie, w przypadku nie uwzględnienia powyższego wniosku, powód wniósł o:

2. uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Łodzi do ponownego rozpoznania.

W następstwie powyższych apelacji, Sąd Apelacyjny w Łodzi wyrokiem z dnia 28 października 2011 roku oddalił obie apelacje i zasądził od A. S. (1) na rzecz Banku (...) Spółki Akcyjnej w W. I Oddział w Tuszynie kwotę 2.700 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Apelacyjny w zakresie apelacji wniesionej przez pozwaną A. S. (1) uznał za chybione podniesione przez nią zarzuty naruszenia prawa procesowego, sprowadzające się do kwestionowania wyników przeprowadzonego postępowania dowodowego i wyprowadzonej przez Sąd I instancji konkluzji o nie obaleniu przez A. S. (1) domniemania prawnego z art. 527 §3 kc w sytuacji, w której Sąd uwzględniając częściowo roszczenie powoda oparł się na art. 528 kc w zw. z art. 527 §1 i §2 kc. W przedmiotowej sprawie domniemanie prawne z art. 527 §3 kc nie znalazło zastosowania wobec treści art. 528 kc, wobec czego Sąd Okręgowy był uprawniony do oddalenia wniosku dowodowego o dopuszczenie dowodu z zeznań S. R., jako nieprzydatnego do ustalenia okoliczności istotnych z punktu widzenia toczącego się postępowania. Sąd Okręgowy rozpatrzył wszystkie istotne okoliczności sprawy i prawidłowo ocenił, iż spełnione zostały wszystkie przesłanki roszczenia opartego o treść art. 527 kc, a strona powodowa nie obaliła domniemania prawnego z art. 527 §3 kc. Z zeznań A. S. i jej ojca M. S. jednoznacznie wynika, że powódka przed zawarciem umowy darowizny dowiedziała się o toczących się w przeszłości postępowaniach egzekucyjnych skierowanych wobec B. S. (1). Dysponując taką informacją nie podjęła żadnych czynności zmierzających do zbadania sytuacji finansowej darczyńcy i w konsekwencji przyjęła darowiznę. Trudno zatem uznać, że apelująca pomimo bliskiej relacji z dłużnikiem - B. S. (1) dołożyła należytej staranności w zbadaniu intencji darczyńcy.

Za chybiony Sąd Apelacyjny uznał także zarzut apelującej, że w następstwie zawarcia z B. S. (1) darowizny nie otrzymała korzyści majątkowej bezpłatnie w rozumieniu art 528 k.c. Korzyścią majątkową uzyskaną bezpłatnie (nieodpłatnie) jest korzyść, za którą osoba trzecia nie spełniła ani nie zobowiązała się spełnić ekwiwalentnego świadczenia w ramach tego samego lub innego stosunku prawnego. Ustanowienie przez A. S. (1) na rzecz B. S. (1) służebności osobistej obciążającej nieruchomości położoną w Ł. przy ulicy (...) nie może być potraktowane jako ekwiwalent świadczenia spełnionego przez darczyńcę, co wynika chociażby z porównania skutków prawnych złożonych oświadczeń woli stron.

Sąd Apelacyjny również nie podzielił zasadności zarzutów powoda podniesionych w apelacji. W ocenie Sądu Apelacyjnego, w opisanej sytuacji faktycznej nie znajduje zastosowania przepis art. 527 kc i art. 531 §2 kc. Czynność dokonana przez A. S. (1), na mocy której nabyła pod tytułem darmym własność nieruchomości położonej w Ł. przy ulicy (...) i nie rozporządziła przysługującym jej prawem własności na rzecz B. S. (1), a zatem nie rozporządziła uzyskaną korzyścią, lecz ustanowiła ograniczone prawo rzeczowe, nie może być potraktowana jako rozporządzenie uzyskaną korzyścią, gdyż pozwana nie wyzbyła się posiadanego prawa własności, lecz ograniczyła swoje uprawnienia jako właściciela. Wobec powyższego, trafnie Sąd Okręgowy podniósł, że B. S. (1) nie ma legitymacji procesowej biernej w zakresie oddalonego roszczenia.

Za nietrafny Sąd Apelacyjny uznał także zarzut powoda, że obciążenie nieruchomości ograniczonym prawem rzeczowym jest czynnością krzywdzącą wobec niego i pogłębiającą stan niewypłacalności dłużnika w rozumieniu art. 527 §2 kc. B. S. (1) uzyskała ograniczone prawo rzeczowe, a wobec tego jej stan posiadania się nie zmniejszył.

Powód wniósł skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego, w której zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 28 października 2011 roku (sygn. I Aca 779/11) w zakresie jego punktu I w części oddalającej apelację powoda zarzucając naruszenie prawa materialnego przez jego błędną wykładnię, a mianowicie naruszenie :

1. art. 531 § 2 k.c. przez niesłuszne uznanie, że dokonana w niniejszej sprawie czynność prawna w postaci obciążenia przez Pozwaną A. S. (1) darowanego jej prawa własności nieruchomości przez ustanowienie na nim ograniczonego prawa rzeczowego w postaci służebności osobistej mieszkania, nie jest czynnością stanowiącą rozporządzenie przez osobę trzecią uzyskaną korzyścią majątkową w rozumieniu tego przepisu podczas, gdy zgodnie z odwiecznym i jednolitym stanowiskiem doktryny prawa, rozporządzeniem - czyli czynnością rozporządzającą prawem - jest nie tylko przeniesienie tego prawa (jego wyzbycie się), ale także obciążenie tego prawa ograniczonym prawem rzeczowym,

2. art. 527 § 2 k.c. przez niesłuszne uznanie, że obciążenie w niniejszej sprawie przez Pozwaną A. S. (1) darowanego jej prawa własności nieruchomości ograniczonym prawem rzeczowym w postaci służebności osobistej mieszkania, nie jest czynnością krzywdzącą w rozumieniu tego przepisu Powoda - jako wierzyciela, chociaż obciążenie przedmiotowej nieruchomości, z której możliwe byłoby uzyskanie w drodze egzekucji zaspokojenia co najmniej znacznej części wierzytelności Powoda spowodowało, że egzekucja taka jest bezcelowa, albowiem dom obciążony prawem dożywocia staje się w praktyce niezbywalny, a więc nie jest możliwe uzyskanie z tej nieruchomości spłaty jakiegokolwiek części niezaspokojonych wierzytelności Powoda - co stanowi o niewypłacalności dłużnika lub co najmniej o zwiększeniu stopnia tej niewypłacalności.

Powód wniósł o :

1. przyjęcie niniejszej skargi kasacyjnej do rozpoznania jako skargi :

a. oczywiście uzasadnionej (art. 398(9) § 1 pkt. 4) k.p.c.),

a ewentualnie jako skargi :

b. wskazującej na wystąpienie w niniejszej sprawie istotnego zagadnienia prawnego (art. 398(9) § 1 pkt. 1) k.p.c.) lub jako dotyczącej problematyki wymagającej wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości, czy wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398(9) § 1 pkt. 2) k.p.c.).

2. uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części, tzn. w części oddalającej apelację Powoda i o jego zmianę przez orzeczenie o uznaniu za bezskuteczną wobec Powoda dokonaną przez Pozwaną A. S. (1) czynność ustanowienia na rzecz Pozwanej B. S. (1) służebności osobistej obciążającej nieruchomość położoną w Ł. przy ul. (...), dla której Sąd Rejonowy w Łęczycy prowadzi księgę wieczystą KW nr (...), zawartą w akcie notarialnym sporządzonym przez notariusza S. R. w jego Kancelarii Notarialnej w O., przy ul. (...), w dniu 22.08.2006r., rep. A nr (...), w celu ochrony wierzytelności Powoda stwierdzonych nakazem zapłaty wydanym przez Sąd Rejonowy w Łęczycy w dniu 21.12.2009r. w sprawie sygn. I Nc - 1050/09 oraz nakazem zapłaty wydanym przez Sąd Okręgowy w Łodzi w dniu 21.12.2009r. w sprawie sygn. INc- 146/09,

a ewentualnie, w przypadku nie uwzględnienia wniosku w/w w pkt. III. 2 powód wniósł o :

3. uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i o przekazanie w tym zakresie sprawy do Sądu Apelacyjnego w Łodzi do jej ponownego rozpoznania.

W następstwie skargi kasacyjnej wywiedzionej przez powoda, Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok w pkt. 1 w części, w jakiej została oddalona apelacja strony powodowej i w tym zakresie sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Łodzi do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W uzasadnieniu motywów swego rozstrzygnięcia, Sąd Najwyższy wskazał, że strona powodowa wnosząc przmiotowe roszczenie, dokonała rozszczępienia zawartej przez pozwane czynności prawnej na umowę darowizny i ustanowienie na rzecz pozwanej B. S. (1) służebności osobistej mieszkania obciążającej darowaną nieruchomość. Koncepcja podziału

czynności została zaaprobowana przez Sądy obu instancji, które rozpatrywały przesłanki właściwe dla instytucji actio pauliana, odrębnie odnośnie do każdej z opisanych w pozwie czynności prawnych. Jednakże ocena podstawy prawnej przeniesienia własności nie może być w tym wypadku rozpatrywana w oderwaniu od ustanowienia służebności osobistej na rzecz zbywcy. Wówczas, nie wchodzi w rachubę podstawa przysporzenia właściwa dla umowy darowizny (causa donandi), która wymaga dokonania czynności prawnej wyłącznie po to, aby nastąpiło przysporzenie na rzecz innej osoby bez żadnego ekwiwalentu (art. 888 § 1 k.c.). Świadczeniu pozwanej B. S. (1), polegającemu na przeniesieniu prawa własności nieruchomości, odpowiadało świadczenie pozwanej A. S. (1) w postaci obciążenia nabytej nieruchomości służebnością osobistą. Jeśli zatem przeniesienie przez pozwaną B. S. (1) na pozwaną A. S. (1) prawa własności przedmiotowej nieruchomości, nastąpiło w zamian za ustanowienie na jej rzecz służebności osobistej, to z punktu widzenia instytucji skargi pauliańskiej stanowi ona jedną czynność prawną, a nie dwie niezależne od siebie czynności w postaci umowy darowizny i ustanowienia ograniczonego prawa rzeczowego. Dlatego też przesłanka pokrzywdzenia wierzyciela zdefiniowana w art. 527 § 2 k.c. powinna być odnoszona do całości czynności prawnej dokonanej aktem notarialnym z dnia 22 sierpnia 2006 r., a nie do jej fragmentów, jak to uczynił Sąd Apelacyjny. Pokrycie w całości świadczenia wzajemnego przez A. S. (1) na rzecz pozwanej B. S. (1) z substratu majątkowego, który nabyła od dłużniczki strony powodowej, kwalifikuje zawartą przez nie umowę przeniesienia własności nieruchomości z równoczesnym obciążeniem jej służebnością osobistą, jako czynność prawną nieodpłatną w znaczeniu przesłanki skargi pauliańskiej (art. 528 k.c.).

Sąd Najwyższy uznał za trafne twierdzenie strony powodowej, że skarżona czynność prawna prowadzi do pokrzywdzenia jej jako wierzycielki, nie tylko z powodu wyzbycia się przez dłużniczkę składnika majątkowego, z którego mogłaby uzyskać zaspokojenie, ale także z racji obciążenia - w ramach świadczenia wzajemnego - całej nieruchomości służebnością osobistą skuteczną erga omnes, co powoduje, że możliwość przeprowadzenia skutecznej egzekucji w takiej sytuacji doznaje istotnego ograniczenia i ma wpływ na zakres ewentualnego zaspokojenia.

W ocenie Sądu Najwyższego, nie został naruszony przepis art. 531 § 2 k.c., gdyż obciążenie nieruchomości służebnością osobistą mieszkania w stanie faktycznym niniejszej sprawy nie jest rozporządzeniem przez A. S. (1) uzyskaną korzyścią, lecz jej świadczeniem na rzecz B. S. (1) w zamian za przeniesienie własności w ramach jednej i tej samej czynności podlegającej zaskarżeniu skargą pauliańską.

Przy ponownym rozpoznawaniu sprawy przez Sąd Apelacyjny pełnomocnik strony powodowej podtrzymał swoje dotychczasowe stanowisko i wniósł o zasądzenie od pozwanych na rzecz powoda kosztów procesu związanych z postępowaniem przed Sądem I instancji, postępowaniem apelacyjnym i z postępowaniem kasacyjnym, w tym również koszty zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna.

Istotą skargi pauliańskiej jest możliwość dochodzenia przez wierzyciela swoich roszczeń od osoby trzeciej, z którą dłużnik dokonał krzywdzącej dla wierzyciela czynności prawnej. Ochrona wierzyciela sprowadza się do uznania czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzyciela za bezskuteczną w stosunku do wierzyciela, który czynność zaskarżył. Oznacza to, że zaskarżona czynność zachowuje ważność, ale jest ona bezskuteczna tylko w stosunku do wierzyciela, który czynność tę zaskarżył. Jednakże zaskarżona może być tylko ta czynność prawna, której skutkiem jest zmniejszenie majątku dłużnika z tego powodu, że z majątku tego pewne składniki ubyły, bądź że do majątku tego pewne składniki nie weszły. Z tą zmianą w majątku dłużnika musi jednocześnie wiązać się uzyskanie korzyści majątkowej (ale nie osobistej) przez osobę trzecią. Korzyść ta może polegać na nabyciu rzeczy lub prawa albo na zwolnieniu z obowiązku. Sytuację, kiedy czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzyciela, określa §2 art. 527. Przepis ten wiąże pokrzywdzenie wierzyciela z rzeczywistą niewypłacalnością dłużnika na skutek dokonania przez niego czynności prawnej lub z jego niewypłacalnością - na skutek czynności prawnej - w wyższym stopniu niż była przed jej dokonaniem. Pokrzywdzenie powstaje na skutek takiego stanu faktycznego majątku dłużnika, który powoduje niemożność lub utrudnienie albo opóźnienie zaspokojenia wierzyciela.

W niniejszej sprawie bezspornym jest, że pozwana A. S. (1) ustanowiła na rzecz B. S. (1) służebność osobistą mieszkania obciążającą nieruchomości, która to nieruchomości była przedmiotem darowizny dokonanej pomiędzy pozwaną a darczyńcą – B. S. (1). Jednakże ustanowienie służebności na rzecz darczyńcy, będące w pewnym znaczeniu ekwiwalentem z tytułu zawartej umowy darowizny, nie pozbawia tej umowy cechy bezpłatności. Dokonanie oceny bezskuteczności czynności prawnej w postaci ustanowienia służebności nie może być oceniane w oderwaniu od umowy darowizny, ponieważ świadczeniu pozwanej B. S. (1), polegającym na przeniesieniu prawa własności nieruchomości, odpowiadało świadczenie pozwanej A. S. (1), którego przedmiotem było obciążenie nabytej nieruchomości służebnością osobista mieszkania. W konsekwencji przyjęcie, że umowa darowizny jest bezskuteczna, gdyż została dokonana z pokrzywdzeniem wierzyciela oznacza także bezskuteczność oświadczenia pozwanej ustanowienia służebności i pod względem skargi pauliańskiej powinno być uznane za jedną czynność prawną. Instytucją zbliżoną do przedmiotowych czynności prawnych, pod względem oceny skutków prawnych i możliwości zaskarżenia jej przez wierzyciela skargą paulińską, jest umowa dożywocia, w której przedmiotem skargi jest cała umowa obejmująca zarówno przeniesienie własności, jak też jej obciążenie prawem dożywocia. Dlatego też za trafny należy uznać argument podniesiony przez powoda w apelacji, iż obciążenie nieruchomości służebnością osobistą mieszkania na rzecz darczyńcy, z której powód mógłby uzyskać zaspokojenie swoich wierzytelności, jest czynnością zdziałaną z jego pokrzywdzeniem, gdyż pogłębia stan niewypłacalności darczyńcy będącej dłużnikiem powoda, jak również w znacznym stopniu utrudnia, a nawet czyni bezzasadnym prowadzenie skutecznej egzekucji.

W zakresie zaś naruszenia art. 531 §2 k.c. zarzut podniesiony przez powoda nie zasługuje na uwzględnienie. Zgodnie z treścią wskazanego przepisu, jeśli osoba trzecia rozporządziła uzyskaną korzyścią, to wierzyciel może wystąpić bezpośrednio przeciwko osobie, na której rzecz rozporządzenie nastąpiło, o ile osoba ta wiedziała o okolicznościach uzasadniających uznanie czynności dłużnika za bezskuteczną albo jeżeli rozporządzenie było nieodpłatne. Zdaniem powoda ustanowienie służebności jest czynnością dokonaną z pokrzywdzeniem wierzyciela, gdyż zwiększa niewypłacalność dłużnika. Jednakże oświadczenie, mocą którego zostaje ustanowiona służebność osobista nie należy do czynności prawnych rozporządzających uzyskaną korzyścią, lecz jest świadczeniem obdarowanej na rzecz darczyńcy w zamian za przeniesienie własności nieruchomości w ramach tej samej czynności prawnej.

Sąd Apelacyjny, będąc związany wytycznymi Sądu Najwyższego, na podstawie art 386 §1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie 1 w części, w jakiej została oddalona apelacja strony powodowej w ten sposób, że uznał za bezskuteczną w stosunku do Banku (...) Spółki Akcyjnej w W. I Oddział w T. umowę darowizny sporządzoną przed notariuszem S. R. w dniu 22 sierpnia 2006 r. za Repertorium A nr(...)zawartą pomiędzy B. S. (1) i A. S. (1), której przedmiotem jest zabudowana działka gruntu nr (...) położona w Ł. przy ulicach: Staromiejskiej, O. P. i D., o powierzchni 450 m⁽²⁾, dla której w Sądzie Rejonowym w Łęczycy urządzona jest księga wieczysta (...), wraz z zawartym w treści tej umowy oświadczeniem A. S. (1) o ustanowieniu na rzecz B. S. (1) służebności osobistej polegającej na prawie nieodpłatnego i dożywotniego zamieszkiwania w całym domu mieszkalnym posadowionym na tej nieruchomości, w celu ochrony wierzytelności Banku (...) Spółki Akcyjnej w W. I Oddział w T., wynikających z prawomocnych nakazów zapłaty wydanych w postępowaniu nakazowym: przez Sąd Rejonowy w Łęczycy w dniu 21 grudnia 2009 r. w sprawie sygn. akt I Nc 1050/09 i przez Sąd Okręgowy w Łodzi w dniu 21 grudnia 2009 r. w sprawie sygn. I Nc 146/09.

Na podstawie art 339 §1 k.p.c., w związku z niestawiennictwem pozwanej na rozprawę pomimo zawiadomienia jej o terminie przez awizo, Sąd Apelacyjny ustalił, że w stosunku do pozwanej B. S. (2) niniejszy wyrok na charakter wyroku zaocznego.

O kosztach procesu Sąd Apelacyjny orzekł na podstawie art 98 §1 i §3 k.p.c. w oparciu o zasadę odpowiedzialności za wynik procesu, na które złożyły się opłata od pozwu w kwocie 7.751 złotych, wynagrodzenie pełnomocnika w kwocie 3.600 złotych, opłata skarbową od udzielonego pełnomocnictwa w kwocie 17 złotych.

O kosztach procesu poniesionych w postępowaniu apelacyjnym i kasacyjnym, Sąd Apelacyjny na podstawie art 102 k.p.c. zasądził od A. S. (1) na rzecz Banku (...) S.A. w W. I Oddział w T. kwotę 8.000 złotych tytułem częściowego zwrotu kosztów procesu, zważywszy nie tylko trudną sytuację finansową pozwanej, ale też i to, że w wyniku niniejszego

postępowania, w związku z niewypłacalnością matki - darczyńcy, traci ona nieruchomość, która miała stanowić jej wyposażenie. Ta okoliczność, zdaniem Sądu Apelacyjnego wypełnia przesłankę wypadku szczególnie uzasadnionego z powołanego wyżej przepisu.